HET SURINAMEVRAAGSTUK

DOOR

B. J. KLUVERS.

Na de publicatie in Februari 1920 van het rapport der studiecommissie van het Suriname Studie-Syndicaat heeft de heer Tj. Pyttersen, oud Java-suikeradministrateur, in een reeks artikelen zijn denkbeelden uiteengezet omtrent den weg, die gevolgd moet worden om Suriname uit het moeras te halen.

Een dier artikelen, getiteld: „Suriname's herleving op nieuwe basis" is als uitgave van het S. S. S. verschenen, de overige vonden plaatsing in de West-Indische Gids.

Deze pennevruchten zijn het resultaat eener ijverige studie, door den heer Pyttersen gemaakt van oude en nieuwe schrijvers over Suriname, van schrifturen en catalogi over landbouwmachines. Hij had de voldoening, dat zijn arbeid belangstelling trok in regeeringskringen en geleid heeft tot zijn zending met een regeeringsopdracht naar de kolonie, waarheen hij in October j.l. vertrok.

Hij verricht daar zijn exploratiewerk onder de directe bevelen van den gouverneur. Het moederland heeft, naar het heet, een paar ton voor de zaak over en in de zitting van 25 Sept. j.l. der Koloniale Staten werd met 7 tegen 2 stemmen de begroting 1922 tot dat doel met 1 ton verhoogd.

Daar de omstandigheden niet gunstig waren voor een daad van het moederland in het belang der kolonie, zooals minister de Graaff zich vermoedelijk heeft voorgesteld, zal de zending van den heer P. een uiting zijn van 's ministers goeden wil.

Na verschillende tot de regeering gerichte voorstellen,

vervat in het rapport der studiecommissie van het S. S. S. en mede voorgestaan door den toenmaligen gouverneur Staal, te hebben overgenomen, heeft de minister het groote immigratieplan der commissie afgewezen, althans tot zekere hoogte. Alleen in geval de omstandigheden zóó grooten invoer van werkkrachten zouden wettigen als het plan beoogde, m. a. w. als de behoefte aan arbeidskrachten zóó groot zou blijken door de vestiging van nieuwe en uitbreiding van bestaande ondernemingen, zou Z. Exc. niet terugschrikken voor de aanvraag der zeer aanzienlijke credieten, die aan dat plan vastzitten.

Bij de behandeling der Surinamebegroting 1921 in de 2e Kamer is ons gebleken, dat, evenals het Kamerlid Dr. Lely, ook de minister het immigratieplan als op zich zelf staand had beschouwd, terwijl het een niet te scheiden geheel vormt met den overigen inhoud van het rapport.

In een artikel, voorkomende in het Juli 1921 nummer van de W. I. Gids, is door den heer Kasteleyn en ondergeteekende aangetoond, dat het plan in hoofdzaak bedoeld was voor omstandigheden, waaronder de minister het zou willen uitvoeren en dat de in de Kamer daarop uitgeoefende kritiek dus niet juist was.

De minister, die in de betreffende Mem. v. Antw. reeds had gewezen op de verschillende maatregelen die in den jongsten tijd in het belang der kolonie getroffen waren, drukte in de Kamersitting van 10 Febr. 1921 de hoop uit, in staat te zullen zijn, nog vóór zijn aftreden een voorstel aan de Kamer voor te leggen, dat een afdoende poging tot herstel van den economischen bloei van Suriname zou beoogen.

De heerschende crisis had moederland en koloniën toen reeds zwaar getroffen en ware het niet, dat de minister van uit de Kamer naar eenige verklaring in dien geest gedrongen was, hij zou voorzichtigheidshalve stellig gezwegen hebben totdat hij zijn geestesplan in concrete voorstellen aan de Kamer had kunnen voorleggen.

Naar mag worden aangenomen, zal dat plan hebben bestaan en misschien bestaat het nog in de oprichting eener groote suikeronderneming met deelname door het

koloniale gouvernement in het kapitaal, dus een gemengd gouvernements-particulier bedrijf, zooals ook door Dr. Lely gedacht, in het vertrouwen op dien grondslag nieuw particulier kapitaal voor de kolonie te kunnen interesseeren.

Uit de Kamerrede van den minister is gebleken, dat Z.Exc. feitelijk uitsluitend van de suiker toekomst voor Suriname verwacht.

's Ministers gedachtengang zal zijn geweest, dat de deelname door het gouvernement in een dergelijke onderneming vertrouwen zou wekken, dat zoo'n bedrijf, modern uitgerust, ook door zijn resultaten tot de grondvesting van meerdere van dien aard zou aansporen, hetzij met of zonder deelname door het gouvernement in het maatschappelijk kapitaal, zoodat deze regeeringsdaad in de toekomst tot een hooge vlucht der suikerindustrie in de kolonie zou leiden, ja deze ten slotte zou maken tot een vrijwel uitsluitend suiker produceerend land.

Al ben ik van meening, dat ter betere risicoverdeeling ook andere levensvatbare bedrijven krachtig door het gouvernement bevorderd dienen te worden ¹⁾ en al denk ik mij die bevordering in het verleen van groote faciliteiten, niet in geheele of gedeeltelijke gouvernements-exploitatie, waarvoor m. i. alleen monopolieproducten in aanmerking mogen komen, toch is de richting, waarin ook de minister de economische opheffing der kolonie voornamelijk wil zoeken, de juiste, d. i. de ontwikkeling van den grooten landbouw, die vanzelf leidt naar vermeerdering der bevolking en naar ontwikkeling van den kleinen- en den middenstandslandbouw.

De tegenwoordige gouverneur Baron van Heemstra is eveneens die richting toegedaan.

Ik bedoel hiermede niet te kort te doen aan de mogelijkheden op het gebied van boschexploitatie, veeteelt en mijnbouw, welker ontwikkeling geenszins als van weinig belang beschouwd mag worden, maar m. i. bezit het land in den cultuurbodem en het klimaat toch zijn grootste

¹⁾ Zie ons artikel in het Juli 1921 nummer van de W.-I. Gids.

rijkdommen, in den landbouw ligt m. i. wel de grootste belofte voor de toekomst.

Onder de heerschende omstandigheden is voorloopig geen belangrijke toename der vaste bevolking via den grooten landbouw en andere bedrijven te verwachten. Het is tijd om een proef te nemen met den import van Java van landbouwersgezinnen voor directe vestiging, de kostbare wijze van immigratie, waarop de z.g. Welvaart-commissie reeds in haar rapport doelde en waarover de heer Kasteleijn een artikel in dit tijdschrift publiceerde (jaargang 1921, blz. 225).

Nu ik „veeteelt” noemde, die in Suriname nimmer van beteekenis was, wil ik even afdwalen en terloops opmerken, dat na het optreden van den heer Snellen als directeur van landbouw met ijver gewerkt wordt aan de verbetering en uitbreiding van den veestapel.

Een vakstudiereis van den houtvester Gonggrijp naar Venezuela leidde tot diens ontdekking, dat dit land de veeteelt voor export drijft op soortgelijke savannah's als ook in Suriname voorkomen en nu wil men hier trachten in die richting een nieuwe bron van inkomsten te scheppen, waartoe vee van Venezuela wordt ingevoerd.

Moge men daarin slagen.

Om terug te komen op het ministeriële suikerplan, daargelaten of de in aanmerking komende cultuurstellingen voor een samengaan met het gouvernement zouden voelen, hetgeen betwijfeld mag worden, zijn de omstandigheden den minister uitermate ongunstig geweest.

De steeds verder om zich heen grijpende malaise en de verdere daling in de suikerprijzen, waardoor ook de groote cultuurlichamen tot een zeer voorzichtige financiële politiek gedwongen werden, zullen reeds niet te verzetten beletselen gebleken zijn om in dezen tijd een plan van dien aard te verwezenlijken.

Voor een dergelijke onderneming, uitsluitend als gouvernementbedrijf, zal de minister zijn teruggeschrikt en terecht. Indien het particulier kapitaal zich ooit als mede-

stander voor een semi-gouvernementsbedrijf zou laten vinden, zal dat zeker niet kunnen gebeuren, vóór de zwarte economische lucht zal zijn verhelderd.

Wat den grooten landbouw in de kolonie betreft, gaat het er voor het oogenblik meer om door werkelijk krachtigen regeeringssteun in stand te houden, hetgeen bestaat en recht van bestaan heeft, dan naar de verwezenlijking van nieuwe oprichtingsplannen te streven. In tijden van inzinking slaagt men daarin zelden en de inzinking is thans wel heel groot en algemeen.

In den vorm, waarin de minister zich zijn toezegging aan de Kamer moet hebben gedacht, zal deze dus niet of althans vooreerst niet gestand gedaan kunnen worden. Toen dit gebleken was, zal besloten zijn tot het opdragen van onderzoekingswerk aan den heer Pyttersen.

Volgens zijn artikelen zoekt deze de oplossing van het Surinamevraagstuk hoofdzakelijk in een ver doorgevoerde vervanging van levende kracht door machinale, in verband daarmee het in cultuur brengen der gemakkelijk machinaal te bewerken lichte gronden van het binnenland, de vestiging en ontwikkeling ook van de suikerindustrie op die lichte gronden en verder in het benutten van waterkracht ten dienste van landbouw en industrie door omzetting in elektrische energie.

Het bevolkingsvraagstuk schijnt voor den heer P. niet heel zwaar te wegen.

Hij begrijpt, dat zijn idieën landbouw en industrie niet geheel onafhankelijk kunnen maken van den import van werkvolk, maar de in het land aanwezige werkkrachten reiken in zijn gedachtengang toch zoover, dat de aanvoer van buiten en daarmee de bevolkingskwestie tot factoren van lageren rang worden teruggebracht.

De zending van den heer P. heeft natuurlijk stof tot commentaar geleverd, niet het minst in de kolonie.

De een heeft er verwachting van, de ander minder, een derde meent, dat men het uitgetrokken bedrag voor dezelfde doeleinden beter ter beschikking van den directeur van landbouw had kunnen stellen, die zich in den land-

bouwleeraar van Waveren een man met groote praktijk-kennis van landbouwmachines heeft toegevoegd, terwijl de machinale grondbewerking reeds een onderwerp van studie, proeven en demonstratie in de kolonie is en reeds toepassing in de praktijk vindt, ook in den rijstbouw.

Ook de pers heeft er een en ander over geschreven en viel in bijzondere mate mijn aandacht op een passage, voorkomende in „de Surinamer” van 2 Oct. j.l. onder het hoofd „Het plan Pyttersen”. Deze passage luidt a. v.:

„Onze lezers kennen het z.g. „plan Pyttersen”. Enkele malen hebben wij hierop de aandacht gevestigd. Het is een plan, dat, hoe men er over denke, niettemin verdient goed onder oogen te worden gezien, temeer daar het S. S. S. niet heeft gearzeld het met zijn naam te dekken.”

De uitgave door het Suriname Studie-Syndicaat van de brochure: „Suriname’s herleving op nieuwe basis” heeft in de kolonie dus de meening doen ontstaan, dat ’s schrijvers inzichten de volle instemming van het S. S. S. hebben.

De slotzin van het die uitgave begeleidend schrijven van den S. S. S. leider, den heer Kasteleyn:

„Wij achten het van belang zijn (P.’s) denkbeelden in ru’men kring te verspreiden, vooral ook omdat wij zijn artikel als een aanvulling van ons rapport beschouwen”, kan inderdaad tot de opvatting leiden, dat het S. S. S. en de heer P. het in alle deelen eens zijn.

Ik weet, dat de heer Kasteleijn het niet zóó bedoeld heeft.

Het waren vooral de interessante citaten uit oude schrijvers, die hem de aanbeveling van P.’s brochure in dien vorm deden gieten. Die citaten toonen aan, dat voorheen met succes cultures werden gedreven op de lichte gronden in het binnenland, waarop de studiec ommissie voor verschillende gewassen de aandacht heeft gevestigd.

Ik moet verder opmerken, dat, waar de heer Kasteleijn over „ons” rapport schreef, daarmede ook ondergeteekende werd aangeduid en nu heb ik geen bemoeienis met genoemde uitgave door het S. S. S. gehad, weshalve ik de

eventueele misvatting, het z.g. „plan Pyttersen” in alle deelen aan te hangen, moet wegnemen.

Ik heb eenige bedenkingen tegen sommige zijner voorstellingen.

Met groote waardeering voor den ijver, waarmee de heer P., met wien ik meermalen in aangenaam contact was, zich voor de oplossing van het Surinamevraagstuk interesseert en erkennende, dat zijn artikelen een nuttige strekking hebben, meen ik, dat hij hier en daar een rustiger oordeel had mogen betrachten.

In het rapport der studiec commissie, dat hem veel bewijsstof voor zijn betoogen leverde, acht de heer P. datgene verwaarloosd, waarin z. i. de oplossing van de Suriname-puzzle ligt, n.l. de besparing van levende kracht en in verband daarmee de bebouwing der lichte gronden in het binnenland, die zich beter tot het gebruik van landbouwmachines leenen dan de zware bodem van het polderland.

Ik meen, dat de studiec commissie die factoren geenszins verwaarloosd heeft en ook, dat de denkbeelden van den heer P., voor zooveel ze niet in het rapport zijn vastgelegd, in afzienbaren tijd voor een groot deel denkbeelden zullen blijven.

In zijn artikel „Nieuwe wegen”, W. I. Gids 1921, blz. 136 lees ik:

„Behalve voor de suikerrietcultuur ziet het rapport ook in mechanische kracht toekomst van enkele andere cultu- res en boschexploitatie”,

in het artikel „Suriname’s herleving op nieuwe basis (uitgave S. S. S.) op blz. 2:

„Het rapport der studiec commissie noemt nu en dan mechanische bewerking der gronden, plaatst deze echter niet op den voorgrond, noemt ook terloops de vruchtbare lichte gronden langs de oevers van den middenloop der Surinaamsche rivieren, maar combineert niet.”

en op blz. 20 onder „Cassave”:

„Zie hier weder een pleidooi ¹⁾ voor de mogelijkheden

¹⁾ Citaat uit het rapport der studiec commissie.

op de lichte Sur. gronden, waar m. i. een belangrijke factor aan ontbreekt, n.l. de vervanging van levende kracht door mechanische voor bewerking der gronden enz."

Als de heer P., die het pleidooi vond op blz. 101 van het rapport, blz. 102 nauwkeurig gelezen had, zou hij in genoemd hoofdstuk den belangrijken factor niet gemist hebben. Immers boven aan die blz. vindt men:

„Een bezwaar is, hoewel veel grondarbeid machinaal kan gebeuren, dat...."

De heer P., die schreef, dat het rapport ook in de mechanische kracht toekomst ziet, die er verschillende daarop betrekking hebbende passages uit citeerde (evenals verschillende passages over de lichte gronden), moet zijn oordeel toch wel eenig geweld hebben aangedaan, waar hij de besparing van levende kracht er zoo zeer in verwaarloosd acht.

Aan de hand van reeds geordend studiemateriaal heeft P. zijn gedachten den vrijen loop gelaten en niet zelden aanvaard, hetgeen voor Suriname nog bewezen moet worden.

De boven vloedpeil gelegen lichte gronden aan den middenloop der rivieren leenen zich het best voor het gebruik van machinaal gedreven werktuigen enz. en nu past in zijn redeneering een uitoefening van vrijwel alle voor den grooten landbouw geschikte cultures met inbegrip van suikerriet op dergelijke gronden. Uit de combinatie van een en ander is een schildering van tropische landbouw-explootatie ontstaan, die weinig handen eischt, waartoe de in het land aanwezige werkkrachten wel is waar niet toereikend zijn, maar waarmede de aanvoer van arbeiders van elders dan toch tot een belang van ondergeschikten aard wordt teruggebracht.

Voor bespiegelingen over de in een meer verwijderde toekomst wellicht mogelijke toepassing van mechanische kracht voor allerlei soort aanplantwerk en voor allerlei cultures was het rapport der commissie geen geschikte plaats.

De commissie moest zich op dat gebied bepalen tot het-

geen haar voor de naaste toekomst mogelijk leek, d. i. de machinale grondbewerking en in een enkel geval het machinaal oogsten (padi).

Onder „Suiker” werd door haar een uitvoerige paragraaf gewijd aan het proefstadium, waarin de mechanische grondbewerking in Suriname en Demerara verkeerde (blz. 50—51 van het rapport) en ook werd de Cleveland-tractor behandeld, waarover de heer P. schreef.

Onder de hoofden Tabak, Sisal, Cassave, Kleine landbouw (rijstpolders) werd eveneens, zij het met weinige woorden, vastgelegd, dat de machinale grondbewerking voor de toekomst als een uitgemaakte zaak door de commissie werd beschouwd.

Waar de toepassing van landbouwmachines in onze koloniën feitelijk nog in het eerste stadium was — alleen op het gebied der machinale grondbewerking was reeds tot zekere hoogte op resultaten te wijzen — had de commissie nog geen aanleiding om spoedig succes te verwachten van machines voor allerlei ander aanplantwerk.

Overigens heeft zij zich in het rapport uitgesproken voor grootbedrijven en moderne methoden en mag worden opgemerkt, dat in haar conclusies ten volle rekening gehouden is met de vervanging van levende door machinale kracht, voor zooveel dit haar voor de naaste toekomst mogelijk leek.

Uit het voorgaande blijkt wel, dat de commissie het meest essentiële deel der denkbeelden van den heer P. in haar rapport heeft vastgelegd.

Over de rest moge ik het volgende opmerken:

Zonder twijfel zullen de technici er op den duur in slaagen z.g. speciaalmachines voor een beperkt aantal tropische gewassen te construeeren en/of te verbeteren, maar voor de naaste toekomst zij men voorzichtig met daarop te baseeren.

Tegenover de in catalogi aanbevolen mechanische hulpmiddelen voor de ontginning van tropisch oerwoud sta ik voorloopig sceptisch.

Het in Queensland gebruikte plantwagentje voor riet,

waarover de heer P. schrijft, is een eenvoudig werktuig, dat licht te beproeven is. Voor de overige gewassen, in de kolonie reeds door den grooten landbouw geteeld of die als grootcultuur goede kansen hebben, is er nog weinig uitzicht, dat het planten anders dan met de hand zal kunnen geschieden. Machinale uitzaai van rijst is mogelijk, maar de meeste kleine landbouwers zullen wellicht aan het uitplanten met bibit wegens grooter zekerheid van slagen vasthouden en in den grooten landbouw zie ik de rijst niet spoedig een plaats als hoofdgewas innemen.

Het machinaal oogsten van rijst, waarop het rapport ook wijst, zal in Suriname zeer waarschijnlijk in afzienbaren tijd mogelijk blijken, althans op groote vlakken als de rijstpolders in Nickerie.

Over de bruikbaarheid van rietsnijmachines in Suriname, ook voor gelegerd riet, dat er nog al kan voorkomen, kunnen slechts proeven het antwoord geven. Hoe ook, het machinaal planten en oogsten van suikerriet lijkt eenig perspectief te bieden.

Het machinaal oogsten van producten als koffie, cacao, sinaasappelen, klappers, tabak, agaveblad en cassave moet vooreerst als uitgesloten worden beschouwd.

De toepassing van de handige Amerikaansche werktuigen voor het oogsten van verschillende aardvruchten, waarvan de heer P. resultaat voor cassave verwacht, zou hem voor de goed uitgegroeide wortelkransen der grootcultuur slechts teleurstelling opleveren.

Het vervoer der veldproducten over een net van vast spoor, waarop het draagbaar spoor kan worden aangesloten en langs op bepaalde afstanden van elkaar gelegen aanplantwegen kan worden gelegd met mechanische tractie op het vaste spoor, zooals in de bedrijven voor massa-productie op Java geschiedt, althans voor zooverre op erfpachtsgronden gedreven (suiker-, tapioca- en sisalbedrijven) ¹⁾ en zooals ik het mij ook voor de hooger gelegen gronden van Suriname heb gedacht, is in de oogen van

¹⁾ Op zacht glooiend terrein geschiedt het vervoer op Java helling af zonder tractie, de geladen treinen in bedwang gehouden met de remmen.

den heer P. blijkbaar een reeds verouderd systeem.

Hij stelt zich voor het te doen met motorvoertuigen, die het product van de plaats halen, waar geoogst wordt en het rechtstreeks naar de hoofdpunten, fabriek, vaartreinen enz. brengen.

Ik acht het mogelijk, dat voor het vervoer over korte afstanden naar vaste baan of vaarwater met vrucht gebruik gemaakt zal kunnen worden van eenige dier voertuigen voor een product, dat een relatief gering gewicht per vlakteëenheid oplevert, zooals cassave, waarvoor de toepassing van los spoor geen voordeel is. Ik denk daarbij aan het snel verleggen van het oogstveld en daarmee aan het snel verplaatsen der weinige motorvoertuigen naar onbereden wegen, terwijl het onderhoud van een klein aantal dier wagens geen overwegende bezwaren zal opleveren. Ik stel mij voor, dat die voertuigen er over de lange afstanden kunnen komen langs enkele verharde hoofdwegen.

Tot zoover laat ik die door den heer P. aan vreemde suikerperiodieken ontleende idee dus recht wedervaren. Anders wordt het, als men zich het geheele vervoerssysteem van een groote onderneming op dien grondslag denkt en dan langs onverharde wegen, zooals hij mogelijk schijnt te achten tot zelfs voor suikerriet met een zeer groot gewicht per vlakteëenheid.

Over de onderhoudskosten en de voor onderhoud en bediening benoodigde handen van een uitgebreid motorvoertuigpark moet men niet gering denken en gezien den belangrijken regenval in Suriname, den gemakkelijk om te woelen bodem, waarom het hier gaat, kan men zich bij een zeer druk berijden van niet verharde wegen met talrijke zware wagens moeilijk een ander beeld van zoo'n transportwezen vormen dan modder, diepe voren, met water gevulde diepe kuilen, veel ellende met de voertuigen en een kostbaar en veel handen eischend onderhoud van wegen en materieel.

Het komt mij voor, dat in het door den heer P. gedachte vervoerssysteem voor veldproducten een nogal ruime plaats is gegeven aan het overladen.

Daar het duur en tijdroovend is, hetgeen ook P. uit on-

dervinding weet, vermijde men het overladen zooveel mogelijk.

In het geval als zooeven aangehaald, d. i. bij cassave, een product met een relatief laag bruto gewicht per bouw en een zeer hoog zetmeelrendement, bleek op Java voor de grootere afstanden van de fabriek het overladen in lorries aan de vaste baan voordeelijker dan de aantrek zonder overladen met behulp van draagbaar spoor.

In zulke gevallen is het overladen niet in strijd met de bedrijfseconomie.

Rest nog een en ander op te merken over de hydro-electrische werken, die de heer P. zich in de toekomst ten dienste van landbouw en industrie voorstelt.

Indien zich ondernemingen mochten vestigen in streken van Suriname's binnenlanden, waar te benutten waterkracht in de buurt is, zullen deze, temeer als ze veel kracht behoeven, niet verzuimen daarvan partij te trekken, evenals in Indië in den mijnbouw en in de bergcultures, vooral in de thee gedaan wordt.

Dat het gouvernement gemakkelijk met dergelijke vergunningen zal zijn, valt niet te betwijfelen.

Wat P. bedoelt, zijn groote hydro-electrische stations in het vallengebied, vanwaar de electriche energie middels kabelnetten over groote afstanden wordt gedistribueerd, hetgeen thans in Demerara met een $3 \times$ zoo groote bevolking en belangrijker landbouwindustrie een onderwerp van studie en overweging is.

Onder de afnemers is aan den grooten landbouw een zeer voorname plaats door hem toegedacht.

Op Java in het Kedirische zou het uitgestrekte cultuur-
rayon met vele, w. o. electricch gedreven fabrieken van verschillenden aard van onze grootste cultuurinstelling, de Handelsvereniging Amsterdam, reeds jaren geleden op deze wijze van kracht en licht zijn voorzien, ware het niet, dat het gouvernement de daartoe benodigde waterkrachtconcessie in het gebergte ten dienste der electrificatie der S. S. Oosterlijnen had willen reserveeren.

Zooals bekend, wordt Semarang door de Alg. Ned. Ind.

Electr. Maatschij van licht en kracht voorzien van uit het hydro-electrische station te Toentang op naar schatting ± 45 K.M. van Semarang; in West-Java is een aanvang gemaakt met den bouw van hydro-electrische krachtwerken voordeel ectrificatie der lijn Batavia—Buitenzorg enz.

Voor Suriname, waar diep het binnenland in tot het doel geschikte vallen zullen voorkomen, lijken hydro-electrische distributiebedrijven mij nog verre toekomstmuziek.

Met de thans mogelijke stroomafname zal er geen kapitaal voor te vinden zijn. Een aanzienlijke uitbreiding van landbouw en industrie samen met een aanzienlijke vermeerdering der bevolking zal de rentabiliteit van dergelijke in aanleg kostbare krachtstations en kabelnetten moeten brengen.

De laatstgenoemde factor, de vermeerdering der bevolking, is daarom zoo sterk door de studiecmissie naar voren gebracht, omdat in de toekomst de bedrijfszekerheid der bestaande en nieuw te vestigen ondernemingen, waarvan de kolonie het in hoofdzaak zal moeten verwachten, inderdaad van een sterke toename der vrije bevolking afhangt en de groei ook van den kleinen en middenstandslandbouw mede zal bijdragen tot een sprekend actieve handelsbalans en tot versterking der koloniale middelen.

Meende de commissie een krachtige opvoering van het zielental dus van het hoogste belang en voor den grooten landbouw, de industrie en voor het land, dit s oot niet uit, dat zij, zooals hiervoren aangetoond. in de groote lijnen rekening hield met de besparing van handenarbeid, voor zooverre dit in afzienbaren tijd zal mogelijk blijken.

Het doet daarom eenigszins vreemd aan, als de heer P. de door de commissie urgent geoordeelde opvoering van het zielental aangrijpt om het ten slotte voor te stellen, alsof deze alle werk met levende kracht zou willen doen, waar hij schrijft:

„*Niet levende kracht alleen*, maar een samengaan ervan met mechanische kracht, met het vooropgezette doel het

percentage dier laatste kracht regelmatig te doen stijgen is de oplossing van de Suriname puzzle."

Bij de uitoefening van het suikerbedrijf op de lichte gronden in het binnenland, waarvoor de heer P. sterk ijvert, zal het gebruik van landbouwmachines zonder twijfel gemakkelijker zijn dan op de zware klei van het polderland. De poldergrond heeft daar tegenover sedert eeuwen bewezen en dat nog wel zonder irrigatie, buitengewoon geschikt te zijn voor de rietcultuur, die op dien rijken bodem tot dusver weinig aan ziekten onderhevig was en er binnen een beperkt plantrayon zonder wisselbouw, zij het met gedeeltelijk braak leggen, kan worden gedreven.

Wegens deze voor de suikerindustrie gunstige factoren vond de studiecommissie geen aanleiding, ook voor de suiker de aandacht op de lichte gronden in het binnenland te vestigen, zooals zij wel deed en speciaal voor die cultures, waarvoor deze gronden zich bij uitstek zu len eigenen en waarvoor de kuststrook niet of minder geschikt is.

M. i. is er geen reden om de levensvatbaarheid van een modern uitgerust suikerbedrijf met toepassing van irrigatie en wisselbouw op bedoelde lichte gronden, althans op de beste ervan, te betwisten, maar evenmin om zonder meer die gronden voor de vestiging van nieuwe suikerondernemingen te verkiezen boven de poldergronden.

Alleen jaren doorgezette, uit ruime beurs bekostigde proeven zullen tot zekere hoogte kunnen uitwijzen of het binnenland werkelijk gunstiger voorwaarden aan de suikerindustrie belooft te bieden dan het kustland, zooals P. aanneemt.

De zending van den heer P. zou minder reden hebben, als de uitvoering dezer geheel in zijn lijn liggende proeven niet binnen het bestek van zijn opdracht zou liggen.

Zoo ware het ook gewenscht op de zandig-leemige gronden middels proefaanplantingen nauwkeurige gegevens te verzamelen omtrent gewassen als sinaasappelen, sisal, cassave, tabak en klappers, in verband waarmede er

in het rapport der studiecommissie nadrukkelijk de aandacht op gevestigd is. Ook oliepalmen zullen er beter op hun plaats zijn dan op de zware klei.

Evenmin als voor de suiker, vond de commissie aanleiding ze voor cacao, Liberiakoffie en bacoven te noemen.

Wel zijn zulke proeven kostbaar, want aan uitrusting, aanleg, onderhoud, leiding en ondergeschikt toezicht mag niets ontbreken, maar voor de gewenschte ontsluiting van het binnenland voor den grooten landbouw zijn ze van voornaam belang.

Het particulier kapitaal bleek niet bereid op desbetreffende voorstellen der studiecommissie in te gaan.

Zoo het de regeering ernst mocht zijn die taak op zich te nemen, moge zij bedenken, dat men er met een paar ton niet komt.

Aan vele cultuurproeven kleven fouten en niet zelden grove, omdat de praktijkkennis van den betreffenden landbouwtak dikwijls ontbreekt bij dengene, die het een of andere gewas beproeven wil, dan wel, dat de proef op een koopje moet worden gedaan.

De uitkomsten van gebrekkige proeven geven zelden houvast voor de grootcultuur. Het doel van proeven moet niet zoozeer zijn om er winst mee te maken — daarop kunnen ze in den regel niet worden ingericht en daarvoor zijn ze meestal ook niet groot genoeg — maar om betrouwbare gegevens te verzamelen voor de rentabiliteitsberekening van het grootbedrijf.

Het gemis der outillage van het grootbedrijf weegt bij menige proef reeds zoo zwaar of drukken vele kosten te zeer in verhouding tot de grootte, dan dat de *financieele* uitkomsten er van een maatstaf voor de rentabiliteit der cultuur in het groot zouden kunnen opleveren.

In Suriname b.v. zal de gouvernementssisalproef op Lelydorp weinig meer kunnen bewijzen of bewezen hebben dan dat het gewas er gedijen wil en het product marktwaardig is.

De aanleg op inferieure gronden, de te groote plantwijdte, het gebrek aan fondsen voor rationeel onderhoud, verlies van product, gebrekkig en duur bladtransport,

primitieve inrichting voor de vezelbereiding zijn ongunstige factoren te over om die proef als niet voldoende aan de eischen te beschouwen. De verkregen gegevens zullen bezwaarlijk als maatstaf voor de cultuur kunnen dienen.

Ook heeft men, als het een nieuw cultuurgewas geldt, er rekening mee te houden, dat voor kleine partijtjes product de kosten van afscheep, vracht, opslag en verkoop buiten verhouding hoog zijn.

Toen de heer P. zijn eerste reeks artikelen publiceerde, heeft hij zeker niet kunnen denken, dat de val der koffiën en cacaoprijzen met groote snelheid tot een peil zou gaan beneden de kostprijzen, waardoor deze cultures spoedig noodlijdend zouden worden.

Hoe het verloop daarvan nu ook moge worden ¹⁾, hij heeft toen op zijn minst rekening moeten houden met haar bestaanden omvang en met de arbeidskrachten, die er in werkten en wier aantal in verband met een tijdens den oorlog ontstaan te kort, met de voortschrijdende omzetting van cacao in koffie en met uitbreidingen eer vermeerdering zou vragen, terwijl in deze cultures van het gebruik van landbouwmachines nog geen belangrijke besparing aan handenarbeid te verwachten is.

Ten aanzien van de bestaande suikerondernemingen in het polderland heeft de heer P. bezwaarlijk kunnen aannemen, dat zij zoo maar naar de lichte gronden in het binnenland zouden verhuizen.

Ook hier moest een tijdens den oorlog ontstaan te kort aan arbeiders door import worden aangevuld om weer op de normale grootte van den aanplant te komen, afgezien van de behoefte voor uitbreidingsplannen.

Laat mij nu eens aannemen, dat de toen in gang zijnde proeven in het polderland met machinale grondbewerking reeds zoo ver gevorderd waren, dat een spoedige belangrijke besparing van levende kracht voor de suiker verzekerd was en laat mij eens stellen, dat deze besparing

¹⁾ De prijs van Suriname-Liberiakoffie is intusschen weer zooveel aangetrokken, dat de goede ondernemingen bij zeer zuinig beleid er mee rond zullen kunnen komen.

zou opwegen tegen de dekking van het tekort en de behoefte voor uitbreiding, dan toch had de heer P. er rekening mee te houden, dat ook de bestaande suikerindustrie op zijn minst het aantal daarin werkzame arbeiders zou vasthouden.

Voor de bestaande gezamenlijke ondernemingen in de kuststrook ware in de toekomst dan nog op zijn minst te rekenen met de gewone aanvullingen.

Voor het in exploitatie brengen van een enkel complex lichte gronden in het binnenland, hetzij voor suiker dan wel voor ander doel, ware de heer P., gesteld, dat hem die taak zou zijn opgedragen, dus al dadelijk met vrijwel leeg handen komen te staan.

Op de in het land aanwezige geïmporteerde werkkrachten had hij niet kunnen rekenen, noch uit de contractanten, noch van de vestigingsplaatsen, die er te ver van verwijderd zouden liggen; voor ontginningswerk had hij tegen hoog loon allicht een klein aantal Boschnegers kunnen vinden, voor skilled-labour een zeker aantal Creolen, maar de voor opzetwerk benodigde groote massa had hem in ieder geval ontbroken.

Het arbeidsvraagstuk, welks oplossing de studiec ommissie van het hoogste belang achtte ¹⁾ en in verband daarmee het bevolkingsvraagstuk, zou den heer P. dan al dadelijk van veel grooter beteekenis zijn gebleken dan volgens zijn artikelen door hem gedacht.

Hij zou zich dan gelukkig hebben geacht, als de dui-zende werkkrachten, die hij, trots een zooveel doenlijke toepassing van landbouwmachines, voor zijn grootbedrijf behoefde en in het land niet had kunnen vinden, hem op minder bezwarende voorwaarden dan voorheen door het gouvernement waren geleverd door import van Java.

Hij zou dan ook aanstonds zijn gaan ijveren voor den aanleg van vestigingsplaatsen in de buurt van zijn onderneming en zelf ook aanstonds eigen terreinen hebben ingedeeld voor de kolonisatie, kortom, hij zou voor zijn be-

¹⁾ Voor de naaste toekomst werd voor de ondernemingen inmiddels de zekerheid van voldoende aanvoer van werkkrachten verkregen tegen lager kosten dan tevoren.

drijf direct maatregelen getroffen hebben, om zich ook voor de toekomst van de benoodigde levende kracht te verzekeren, d. w. z. voor den tijd, dat de arbeid onder contract tot het verledene zal behooren.

Daar de toekomst van Suriname voornamelijk moet liggen in een zeer aanzienlijke uitbreiding van cultures en industrie, annex een krachtige toeneming van de vaste bevolking en uitbreiding van den kleinen landbouw, zou de boven gedachte gestie van den heer P. voor de eerste de beste nieuwe onderneming hem reeds dadelijk het bewijs hebben geleverd, *dat de voorziening in levende kracht voor de naaste toekomst op den voorgrond moet worden gesteld.*

Het is een fictie, dat in de richting, waarin de toekomst van het land in hoofdzaak moet worden gezocht, iets te bereiken valt zonder een meer *massalen* aanvoer van werkkrachten.

Instrooming van kapitaal, kennis en drommen volks, dat is het wat Suriname er boven op moet brengen; de rest is aanhang, die vanzelf meekomt. Men kan er van overtuigd zijn, dat de in de practijk goed gebleken modernste toepassingen het grootkapitaal zullen vergezellen, dat zich nu en in de toekomst in dit immigratieland zal gaan vestigen en dat datzelfde grootkapitaal gedwongen zal worden steeds attent te blijven op verdere besparing van levende kracht.

„De studiecommissie noemt terloops de lichte gronden”, schreef de heer P., hetgeen den indruk kan wekken, alsof de commissie weinig aandacht aan die gronden geschonken heeft.

Het tegendeel is waar en de in verschillende artikelen van den heer P. daarop betrekking hebbende, aan het rapport ontleende passages wijzen er op, dat deze er ter zake vrij wat bewijsmateriaal aan ontleende.

Ten einde na te gaan of de voorwaarden aanwezig waren voor de levensvatbaarheid van verschillende cultures, waartoe het polder and zich niet of minder goed eigent, werd op onze tochten door het binnenland, waarvan de langste 17 dagen vorderde, o.a. zooveel doenlijk een on-

derzoek naar de gesteldheid van den bodem ingesteld, waartoe op talrijke plaatsen in het gebied tusschen de kuststrook en de vallen 90 c.M. á 1 M. diepe gaten werden gegraven.

Het onderzoek gold uitsluitend de gronden langs spoor en groote rivieren, dus langs goede afvoerwegen.

Het leverde een voldoende globalen indruk op, waarom het te doen was. Het exploreeren van bepaalde, uitgestrekte complexen is te tijdroovend om op den weg van een commissie, die in betrekkelijk korten tijd een veelomvattend program af te werken heeft, te liggen; dat moest aan toekomstige reflectanten voor terreinen worden overgelaten.

Het onderzoek langs de spoorbaan leverde niet voldoende gunstige resultaten op om toekomst voor den grooten landbouw in die streek te verwachten.

Langs den middenloop der groote rivieren waren de uitkomsten, hoewel niet onverdeeld gunstig, dermate, dat met vrij groote zekerheid mag worden aangenomen, dat er verschillende geschikte terreinen van voldoende omvang voor de vestiging van groote cultuurbedrijven gevonden worden en niet alleen terreinen met zandig-leemigen grond boven vloedpeil, maar ook kleigronden van lichter samenstelling dan in de kuststrook, buiten de brakwaterzône en zoo hoog gelegen, dat met belangrijk minder drainage en met minder bescherming tegen hoog water zal kunnen worden volstaan dan meer naar de kust.

Ten aanzien van de lichte grondsoorten bleek groote omzichtigheid bij de beoordeeling geboden. Niet zelden toch troffen wij er, die op het oog en te oordeelen naar de vegetatie geschikte cultuurgronden leken, doch die bij nader onderzoek door een teveel aan kwartszand, ook in de onderlagen, te weinig samenhang bleken te hebben, waardoor het gevaar van gemakkelijke uitspoeling der vruchtbare bestanddeelen en daarmee een spoedige verarming van den bodem niet denkbeeldig kon worden geacht.

De leemig-zandige gronden met een 10 á 20 c M. dikke bovenlaag van zand en humus bleken bij voldoende

doorlaatbaarheid goed van samenhang te zijn en voor den landbouw daarom het best van structuur.

Ook naar de boschvegetatie en de gewassen van Bosch-negers en Indianen te oordeelen, behooren ze tot de beste der lichte grondsoorten.

Geldt voor de lage gronden, dat ze vruchtbaar zijn als er veel pina (palissade-palm) op voorkomt, voor de hooge lichte gronden zijn het de boegroemaka en andere palmsoorten, die door veelvuldig voorkomen een vrij zekere maatstaf voor de vruchtbaarheid zijn.

Men kan dus niet zeggen dat alle lichte gronden langs den middenloop der rivieren geschikt zijn. Ze moeten worden uitgezocht.

De doorlaatbaarheid kon gemakkelijk worden geconstateerd, daar het onderzoek in den grooten regentijd plaats vond en dagelijks zware buien vielen. Vooral met het oog op de inzinkingen, die de vlakke terreinen hier en daar toonen en waar het regenwater zich verzamelt, is een matige drainage noodig.

Wij kregen den indruk, dat in het westdeel der kolonie, waar het gesteente meer zuidwaarts terugwijkt, grooter vlakten van voor cultuur geschikte, aan vaarwater gelegen lichte gronden voorkomen dan in het oostdeel.

Ook in het vallengebied komen vruchtbare lichte gronden voor, zooals wij hebben kunnen constateeren, maar deze zône zal in afzienbaren tijd nog wel niet voor grootcultuur-expansie in aanmerking komen.

Hoewel de bodem dikwijls tot een paar K.M. van den oever onderzocht werd, droeg onze exploratie toch te zeer het karakter van steekproeven dan dat daaruit bepaalde conclusies omtrent uitgestrektheden mochten getrokken worden. Het aanduiden van plaatsen in het rapport werd daarom nagelaten.

De voorwaarden ook voor andere cultures dan de bestaande bleken in de kolonie aanwezig en die factor is, waar noodig, in verschillende hoofdstukken naar voren gebracht. Om enkele grepen te doen, goede lichte cultuurgrond van de hiervoren beschreven samenstelling werd o.a. gevonden:

aan de Surinamerivier, rechteroever, ter hoogte van de Strokkokreek;

linkeroever op „Worsteling Jacobs”;

aan de Coppename, rechteroever, ter hoogte van de Columbuskreek;

aan de Corantijn, streek Apoerakreek. Zandiger (te zandig?). Bevolkingsgewassen zeer mooi,

en hooggelegen niet te zware klei met doorlaatbaren ondergrond aan de Groote Cupidokreek die in de Maratakka, een zijrivier van de Nickerie, uitmondt.

Volgens verkregen inlichtingen zouden de aan Coppename, Corantijn en Maratakka bedoelde terreinen van beduidende uitgestrektheid kunnen blijken.

Te oordeelen naar het gevoteerde bedrag, zal het verblijf van den heer P. in de kolonie van vrij langen duur kunnen zijn.

Hij zal dus gelegenheid hebben een overzicht, dat op persoonlijk onderzoek berust, te verkrijgen van de voor cultures geschikte *uitgestrektheden* tusschen de kuststrook en het vallengebied, zij het, dat dit onderzoek over de geheele lijn niet zoo gedetailleerd zal kunnen geschieden als voor individueele ondernemingen gewenscht is.

Op zijn geschriften afgaande, zal de heer P. dit exploratiewerk noodig achten.

Als zijn zending bedoeld is, gelijk ik mij die denk als logisch gevolg van de oorzaken, die daartoe leidden, vrees ik, dat de daaraan verbonden kosten te gunstig zijn ingezien.

Behalve een meer uitgebreid onderzoek naar de gronden in het binnenland, stel ik mij voor en dit naar aanleiding van zijn eigen propaganda en de cultuurinzichten van minister de Graaff, dat tot zijn taak zal behooren het tot stand brengen van een proefaanplant van suikerriet en geschikte wisselgewassen op lichte gronden.

Die proeven zullen op flinke schaal ondernomen moeten worden, wil men betrouwbare gegevens verkrijgen; de behuizing en de technische uitrusting zullen in orde moeten zijn, want de proeven zullen meteen een goed inzicht moeten geven omtrent de bruikbaarheid van mechanische

hulpmiddelen bij de ontginning, liefst van oerbosch en de bruikbaarheid van verschillende soorten landbouwmachines; zij zullen over meerdere jaren doorgezet moeten worden, ook met het oog op het aantal rietsnitten (de heer P. denkt er zich drie) en zoo zou het bedrag, dat beschikbaar heet en dat dus begroot moet zijn, wel eens eerder verwerkt kunnen blijken dan gedacht is.

Ik wil het hierbij laten en hoop van harte, dat het werk van den heer P. van nut voor de kolonie zal zijn.

Den Haag, December 1921.

Naschrift.

Na voltooiing van dit artikel bracht de mail de Surinamebladen met bijzonderheden omtrent de plannen van den heer P.

Daaruit valt op te maken, dat de oprichting van een gouvernements-particulier suikerbedrijf vooreerst van de baan is. Van een proefaanplant van suikerriet op de lichte gronden in het binnenland, om de meening van den heer P. ten deze te bewijzen, zal dus ook wel niets komen. Het schema eener moderne suikerfabriek met extensieve cultuur op de lichte gronden aan de Surinamerivier vormde de kern van zijn plan.

Bijzondere aandacht schijnt hij nu te zullen schenken aan de rentabiliteit van een mechanisch rijstbedrijf in den geest als in Palembang door het O.-I. Dept. v. Landbouw is opgezet. Een onderzoek van de vlakte tusschen de Coppename, Wajombo, Arrawarra en Nickerie zal daarmee in verband staan.

Verder schijnt op zijn program te staan een soort inventarisatie van de gronden in het binnenland, terwijl hij zal nagaan, hoever men voor de cultuur van verschillende gewassen zal kunnen komen met mechanischen arbeid en waar de tot het doel meest geschikte gronden liggen.

De heer P., die toekomst in de suiker blijft zien, waarvoor de zeer aanzienlijke kapitalen vooreerst echter niet te vinden zullen zijn, zoekt in de cultures, waarin z.i. weinig kapitaal behoeft te worden vastgelegd en

waaronder hij rijst, sinaasappelen en bacoven rangschikt, de baanbrekers voor het moderne cultuurbedrijf. In deze cultures heeft hij vertrouwen.

Uit het door hem ontwikkelde program blijkt, dat het standpunt „alleen suiker” door de regeering is losgelaten.

Verwacht mag worden, dat zijn onderzoek omtrent de bruikbaarheid van landbouwmachines voor verschillende gewassen zich niet zal bepalen tot die voor grondbewerking en dat hij ook een studie zal maken van het toekomstige transportwezen voor veldproducten op de boven vloedpeil gelegen gronden.

Ten aanzien van de rijstcultuur voor den grooten landbouw gaf ik reeds mijn meening; die van sinaasappelen werd in ons rapport met gerustheid aanbevolen en ten opzichte van bacoven zou ik voorzichtigheid willen betrachten en vooreerst niet verder willen gaan dan een flinke proef van b.v. 50 H.A. met tot heden tegen de Panamaziekte immune variëteiten.

Het Amerikaansche houtconcern Kann denkt volgens de berichten de cultuur van sinaasappelen ter hand te nemen, hetgeen te hopen is.

Den Haag, ult° December 1921.